

La dolça violència de les pràctiques professionals

La dolça violència de les pràctiques professionals en les estructures d'acolliment de la primera infància és aquesta violència insidiosa, maliciosa, que s'esmuny en una pràctica quotidiana, sovint sense saber-ho el mateix professional perquè està arrelada en els hàbits de cada dia i perquè sempre s'ha fet així!.

Christine Schuhl és formadora des de fa anys i ha escrit aquest article de reflexió a partir del que ha pogut observar i escoltar amb els professionals de la llar d'infants.

Christine Schuhl

Avui en dia, en moltes estructures d'acolliment de la primera infància, es viuen i es diuen coses al voltant de l'infant que semblen ben lluny de la nostra deontologia professional. Frases com «respecto l'infant, l'infant comprèn, l'infant és una persona...», semblen esfumar-se per donar pas a derives efímeres. Com per exemple el pitet que posem a sota del plat del nen (perquè no es taqui!... però que no el deixarà moure's!), o quan els despullem col·lectivament a la una (per poder fer-los anar al lliet tots junts més de pressa!), o els comentaris sobre una vestimenta («Déu meu! Com t'ha vestit avui la teva mare!»), o bé la disputa entre dos professionals just abans del canvi com ara «No ho has fet tu?... Bé, ja ho faig jo!».

L'infant viu aquestes situacions una mica cada dia, i troba aquests moments en què és etiquetat, jutjat, mal considerat. Tots aquests a priori, aquestes paraules per sobre del seu cap, són ben reals, com si el «salpebressin» durant els anys. Eixugar la cara d'un nen amb un guant d'aigua freda sense avisar-lo, prendre-li la temperatura anal sense verbalitzar, comentar les defecacions davant de tot un grup de nens i d'adults, o excloure un infant

No es tracta, en aquest treball, d'abordar el maltractament sinó de definir certes negligències professionals instaurades al llarg dels anys, perquè la feina amb els nens petits no sempre és fàcil, perquè la vida institucional és complicada... L'anàlisi que proposa Christine Schuhl és la d'una quotidianitat institucional aparentment ben organitzada, però on la pràctica professional de vegades agafa caires singulars...

entremaliat i deixar-lo al dormitori (encara que sigui amb la porta oberta) són actes gairebé banals, perquè tothom ho fa en una o altra ocasió, quasi maquinalment. L'infant no sempre comprendrà el que l'adult espera d'ell i patirà aquests moments molt curts, que es repeteixen al llarg del dia.

És urgent que identifiquem aquestes «instantànies», aquests minuts en què el professional deriva cap a actituds negatives. Cal preservar l'infant d'a-

quests dolces violències que la història institucional col·lecciona (penso principalment en les violències institucionals que es troben en certs internats). L'infant ens necessita per construir-se. És evident que, si aquest infant viu dotze hores al dia, cinc dies de cada set, en una col·lectivitat on la dolça violència hi és quotidiana, és fàcil comprendre que la construcció de la seva identitat, i -per citar Janusz Korczak- «el seu orgull de ser», en seran força trasbalsats.

Com hem arribat fins aquí?

Avui coneixem bé l'infant, el seu desenvolupament, les seves necessitats, les seves capacitats. Tothom les reconeix. Tot i així, alguns factors, nombrosos

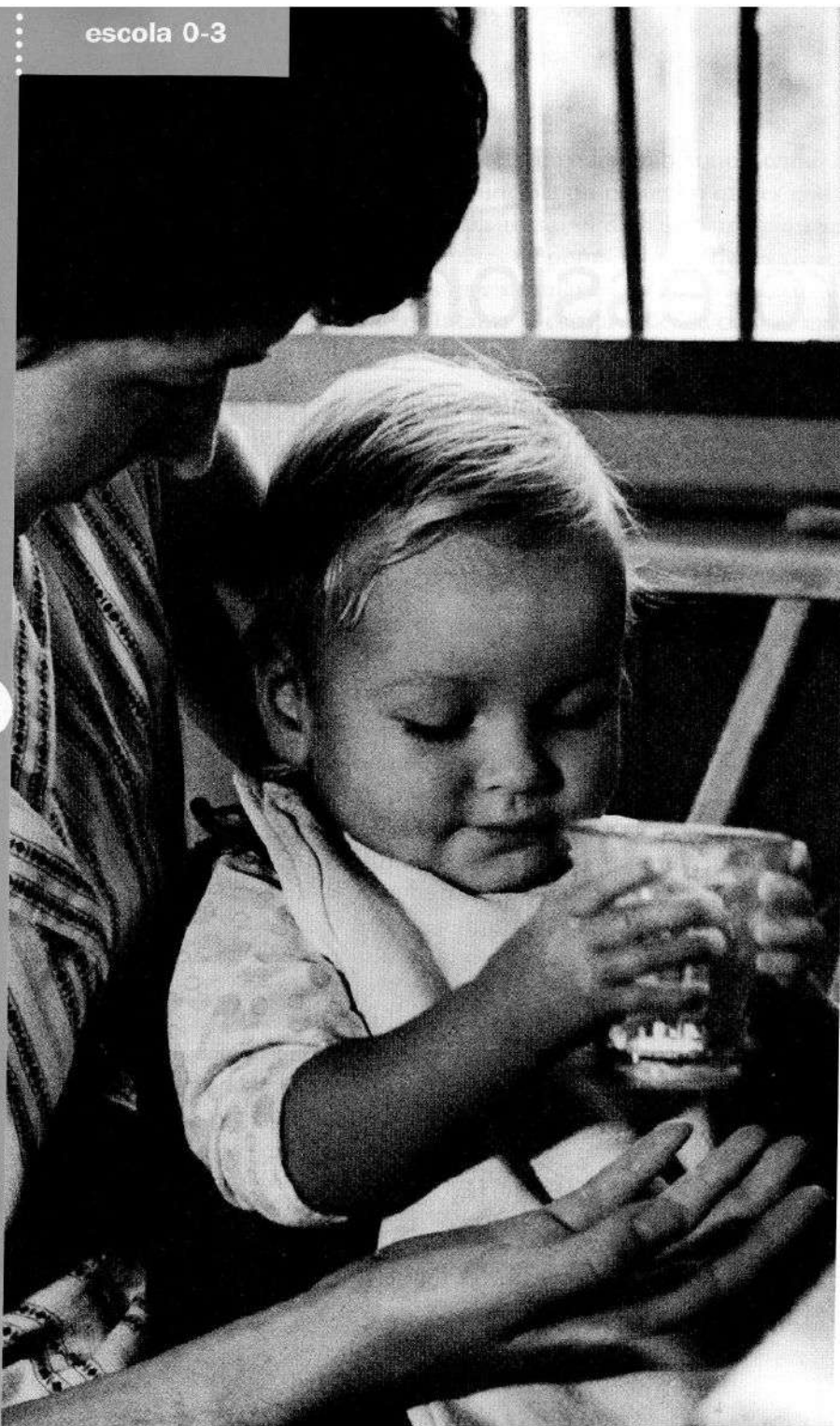

Foto: Marian Reismann

Els infants necessiten estar envoltats de professionals que puguin treballar amb tota la disponibilitat.

i complexos, poden explicar la implantació d'aquesta dolça violència. Anirem recorrent aquests factors de risc sabent que aquesta enumeració no és exhaustiva i que serà voluntàriament pluridisciplinària. Efectivament, em sembla important subratllar la complexitat del procés, i mantenir una dimensió molt realista i llegible per a tots. Formulem algunes hipòtesis que poden explicar com, a través d'una organització institucional que es dedica a acollir el nen petit, es pot instal·lar una dolça violència.

Algunes hipòtesis

La *rutina institucional* és una pista que em sembla que cal tenir en compte. Efectivament, algunes institucions «fan rum-rum» suaument, els projectes són més aviat escassos i cadascú s'instal·la en els costums diaris. El «sempre s'ha fet així» evita qualsevol intent de tornar-se a posar en qüestió, i cada un actua segons el seu humor. L'infant no hi està malament, tot l'equip s'ocupa d'ell, però aviat es fan judicis i es posen etiquetes perquè el mínim canvi ve a pertorbar un ordre institucional ben establert per la majoria de l'equip de professionals.

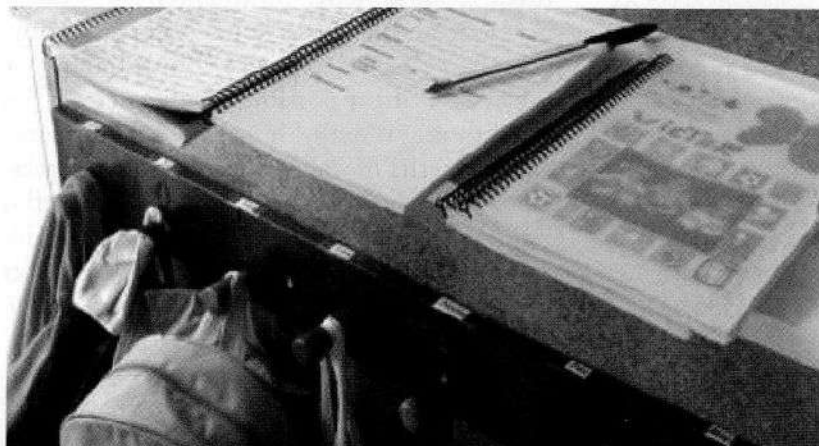
Afegida a aquesta primera hipòtesi, la *manca d'innovació* ocasiona un ritme repetitiu. El professional s'escarrassa a voler mantenir una planificació i un funcionament que mai es replantejarà. Les resistències als canvis són molt fortes i engendren comportaments estereotipats.

Després vénen les relacions gairebé d'amistat entre els professionals, que fan ben fràgil la frontera entre vida professional i vida privada, i que no

sempre permeten preservar una identitat professional coherent (com que els professionals de la primera infància són majoritàriament dones, altres problemes compliquen les relacions entre col·legues, en què l'aspecte afectiu dictarà encara més qualsevol presa de decisió professional).

L'organització institucional és un altre aspecte que també cal tenir en compte, com que l'administració és feixuga, la manca de mitjans o de personal faran que la seva disponibilitat sigui ben precària, i tothom tindrà la impressió de córrer contra el temps i la relació individualitzada amb el nen se'n ressentirà. Les mancances de l'entorn poden afegir-se a aquestes dificultats, principalment en les institucions on mai no hi ha reunions, on la paraula no circula, on el treball en equip és gairebé inexistent perquè els espais per parlar i els moments de suport no existeixen.

Als professionals de la primera infància els agradaria que es considerés més la seva responsabilitat i les dificultats de la seva professió...

Imatge cedida per EDM Torrelles de Llobregat

La manca de reconeixement també és un sentiment molt estès. Els professionals ho diuen durant la formació: molts voldrien que el seu treball es reconegués, que es considerés més la seva responsabilitat i les dificultats de la seva professió, per evitar tirar la tovalloleta davant la importància de les dificultats institucionals i relacionals. Una anàlisi sociològica també ens podria ajudar a comprendre el paper i la situació de cadascú en la institució. La psicologia i la psicoanàlisi poden donar-nos pistes de treball des del punt de vista de la influència de la nostra història personal sobre les nostres actuacions professionals.

Els drets dels infants (per reprendre l'observació d'un mestre) poden ajudar els equips a ressituar l'infant dins la nostra societat, així com dins del marc institucional.

Les pistes per a l'anàlisi són nombroses, i tan apassionants les unes com les altres. La complexitat d'aquest fenomen de la dolça violència és ben real. Amb tot, tinc ganes de dir: «I l'infant, on és en tot això?».

I l'infant on és en tot això?

No ha demanat res, només trobar cada dia adults disponibles, capaços d'escoltar-lo i d'entendre'l. No tenim el dret de fer «pagar» als infants els possibles fracassos d'un treball en equip, o també les nostres dificultats personals. L'infant necessita estar envoltat de professionals que sàpiguin treballar amb tota la disponibilitat, i que tinguin la possibilitat de disposar de temps per comprometre's en una relació de qualitat. Per la seva banda, el professional necessita

Imatge cedida per EBM L'Esquírol

poder posar nom a tot allò que viu cada dia amb el grup d'infants dels quals té la responsabilitat, poder parlar dels seus projectes, dels seus èxits, però també de les seves pors i dificultats... professionals, és clar!

Estic una mica espantada de constatar que encara avui, i malgrat el coneixement que tenim de l'infant, alguns col·lectius no fan despertar els nens de manera escalonada, o que els canvis es fan encara a hores fixes i col·lectivament. Sé que el problema és complex i que no és suficient un simple inventari de totes aquestes situacions «marginals» perquè el problema es resolgui.

Quan demano als mestres que facin un llistat de les situacions que defineixen com a «violentes», constatem junts que aquest fenomen concerneix tothom i que finalment, si hi volem reflexionar bé, són actes que afecten el dia a dia més

tradicional que ens puguem imaginar. Aquest inventari no suprimeix totalment la dolça violència, però permet una presa de consciència col·lectiva. Posar paraules als actes, poder comprendre per què avui en alguns col·lectius el professional es deixa anar a comportaments marginals malgrat la seva qualitat professional.

Els professionals de la primera infància no són «maltractadors». La dolça violència s'ha esmuntat en la seva pràctica, potser sense ells saber-ho, sense que fins ara puguem realment enumerar aquests curts moments de negligències.

Els infants necessiten estar envoltats de professionals capaços d'escoltar-los

La dolça violència interpel·la cada un de nosaltres, perquè torna inútil tota l'energia extreta del cor del coneixement que tenim de l'infant i de la institució en la qual treballem.

Per concloure

Cal deixar clar que el meu objectiu no és culpabilitzar els professionals de la pri-

mera infància, ni tan sols posar en tela de judici el sistema institucional de les estructures d'acolliment. Simplement desitjaria permetre a cada professional observar i comprendre la seva pràctica quotidiana per poder identificar possibles negligències. Que cada un pugui tenir l'honestedat d'enumerar aquests petits moments en què la nostra relació amb l'infant no és completa, no és reflexionada. «És humà!» em pot dir algun dia una mestra. És clar que és humà no estar sempre disponible, i amb tothom. Però

Imatge cedida per EB Götting

¿aquesta és una raó per deixar-se anar cap a situacions de fracàs relacional? ¿És una raó per deixar una traça indeleble en la construcció de la personalitat de l'infant? És clar que no!

Verbalitzar el que fem a l'infant és la primera manera de no deixar que s'instal·li aquesta dolça violència. Actualment es viuen coses extraordinàries en les estructures d'acolliment. Els professionals que hi treballen s'interroguen cada vegada més. Fixem-nos, doncs, en els petits detalls quotidians que sovint negligim perquè s'han convertit en banals. Perquè les petites negligències dels grans no esdevinguin les grans preocupacions dels petits. ■

Christine Schuhl, formadora especialitzada en ciències de l'educació

Article cedit per: Elsevier Masson SAS,
publicat a *Métiers de la petite enfance*, núm 56, pàg. 8-10, Març 2000.

Bibliografia:

BLANCHARD-LAVILLE, C. i FABLET, D. (Coord.): *Développer l'analyse des pratiques professionnelles dans le champs des interventions socio-éducatives*. Edicions L'Harmattan.

MILLER, A.: *Por tu propio bien: raíces de la violencia en la educación del niño*. Barcelona: Tusquets, 2001.

FLEURUS, G. (Dir): *Maltraitements institutionnelles, accueillir et soigner les enfants sans les maltraiter*. 1998.

KORCZAK, J.: *Com estimar l'infant; seguit de, el dret de l'enfant el respecte*. Vic: Eumo, 1999

SÉVERIN, G.: *Papa, maman, dites-moi pour de vrai*. París: Albin Michel, 2004

*Els infants necessiten estar envoltats
de professionals capaços d'entendre'ls*